

Πρόλογος

«Καλό κουράγιο», είπε ο Όλι Ρεν, σε σπαστά ελληνικά, τον Μάρτιο του 2010. Χρειαστήκαμε το κουράγιο, πράγματι. Μέσα σε λίγα χρόνια από τη γιορτή των Ολυμπιακών Αγώνων και την αισιοδοξία της οικονομικής ευημερίας που έμοιαζε ασταμάτητη, βρεθήκαμε αντιμετώπι με την αβεβαιότητα. Αναγκαστήκαμε να αντικαταστήσουμε τις βεβαιότητες, τις ελπίδες και τη σταθερή καθημερινότητά μας, με ερωτηματικά και φόβο. Η Ευρωζώνη κινδύνεψε να διαλυθεί, η δραχμή έδειχνε να επιστρέφει, οι καταθέσεις εξατμίστηκαν από τις ελληνικές τράπεζες και η Ελλάδα έγινε ένα παγκόσμιο οικονομικό παράδειγμα προς αποφυγή. Κληθήκαμε να πληρώσουμε το τίμημα μιας συλλογικής κακοδιαχείρισης, άστοχα επιμερισμένης σε ατομικές ευθύνες εκατομμυρίων Ελλήνων.

Η πληρωμή του τιμήματος σήμαινε μείωση του δημόσιου τομέα και απορρύθμιση της οικονομίας προκειμένου να κερδίσουμε ανταγωνιστικότητα. Σήμαινε ακόμη ακρωτηριασμό των εισοδημάτων, των συνθηκών της καθημερινής διαβίωσης και, κυρίως, της κοινωνικής συνοχής. Η απίστευτη, εξαιρετική ύφεση που ήρθε μαζί με τις μεταρρυθμίσεις θεωρήθηκε από την κυβέρνηση ως παρενέργεια μιας αναγκαίας θεραπείας στον δρόμο προς την ανάκαμψη, ενώ από τους περισσότερους πολίτες θεωρήθηκε ως ανεπανόρθωτη διαγραφή της ευημερίας, της αισιοδοξίας και της δυνατότητάς τους να προγραμματίζουν το αύριο.

Σήμερα βρισκόμαστε σχεδόν στην έξοδο του τούνελ της ύφεσης, όχι όμως καθ' οδόν προς το ξεκούραστο και ηλιόλουστο κομμάτι του ταξιδιού, αλλά προς μια ανηφορική διαδρομή με βελτιωμένη μεν, αλλά ακόμα περιορισμένη ορατότητα. Δεν εγκαταλείπουμε την προσπάθεια να ρυθμίσουμε την πυξίδα μας. Αναζητούμε τις αιτίες

της κρίσης, τα βιώματα και τις πρωτοβουλίες των πρωταγωνιστών της. Θέλουμε να δούμε τον τρόπο με τον οποίο ο πολίτης, ο πολιτισμός και η πολιτική διαμορφώνουν την ύφεση και την ευημερία, ώστε να αποφύγουμε τις επικείμενες αστοχίες και να φτιάξουμε την προοπτική μας.

*Ανδρέας Ανδρικόπουλος – Χρήστος Ναστόπουλος
Ιανουάριος 2015*

Ευχαριστίες

Το βιβλίο αυτό ήταν συχνά το θέμα της κουβέντας μας με τους άμεσους επιστημονικούς μας συνομιλητές. Η γνώμη τους μας βοήθησε να βελτιώσουμε σημαντικά τη δουλειά μας. Τα σχόλια της Ακριβής Ανδρέου μας στήριξαν στη διαμόρφωση της δομής, της πολιτικής ανάλυσης και του ύφους του κειμένου. Τα σχόλια της Λαμπριάνας Οικονόμου μας βοήθησαν να κάνουμε το επιχείρημά μας σαφέστερο. Φυσικά, οι αστοχίες και τα λάθη αυτού του βιβλίου βαραινούν αποκλειστικά τους συγγραφείς.



Εισαγωγή

Το ξέσπασμα της ελληνικής οικονομικής κρίσης σηματοδότησε τη μετάβαση στο δεύτερο στάδιο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε το 2007. Η παγκόσμια κρίση ανέστρεψε τους θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας, διόγκωσε την ανεργία στις αναπτυγμένες οικονομίες, περιόρισε τις επενδύσεις και το εμπόριο και, κυρίως, οδήγησε την παγκόσμια οικονομία σε θεμελιώδεις ποιοτικούς μετασχηματισμούς. Το πρώτο στάδιο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης ήταν η αποσταθεροποίηση της παγκόσμιας αγοράς κεφαλαίου και χρήματος, που περιόρισε σημαντικά τη ρευστότητα, εκμηδένισε τη διάθεση ανάληψης κινδύνου και ανέστειλε τη λειτουργία της διατραπεζικής αγοράς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την πιστωτική ασφυξία στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα, τη δυσλειτουργία του και τελικά την απειλή συστημικής αδράνειας και κατάρρευσης του. Πολλές εθνικές κυβερνήσεις, βασισμένες στα ιστορικά μαθήματα της Μεγάλης Ύφεσης του 1929, παρενέβησαν έγκαιρα αποκαθιστώντας τη ρευστότητα και ενισχύοντας με εγγυήσεις την αξιοπιστία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, αποτρέποντας κατά τον τρόπο αυτό μια παγκόσμια οικονομική κατάρρευση και επαναφέροντας, τελικά, μια εύθραυστη ανάκαμψη. Οι αναγκαίες αυτές συντονισμένες κρατικές παρεμβάσεις κληροδότησαν στους εθνικούς προϋπολογισμούς υψηλά ελλείμματα και οδήγησαν ορισμένες φορές το δημόσιο χρέος σε μη διατηρήσιμα επίπεδα, επιτρέποντας στην κρίση να αλλάξει μορφή και να εξελιχθεί στο επόμενο στάδιό της, αυτό της κρίσης δημόσιου χρέους, που έπληξε κυρίως την Ευρωζώνη. Η πρώτη οικονομία της Ευρωζώνης που δέχθηκε πλήγμα ήταν η Ελλάδα.

Η ελληνική οικονομία αποδείχθηκε ευάλωτη και η ευρωπαϊκή οικονομία τρωτή, στο δυσμενές περιβάλλον που διαμορφώθηκε. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) εμφανίστηκε στιβαρή και ανθεκτική στο πρώτο στάδιο της κρίσης, αφού το επίκεντρο της αναταραχής βρισκόταν στις

Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ) και ο ευρωπαϊκός χρηματοπιστωτικός τομέας παρέμενε ευσταθής, βασιζόμενος στη στήριξη των κυβερνήσεων και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Το 2009, όμως, στα πλαίσια της συνεχιζόμενης αβεβαιότητας που χαρακτήριζε την παγκόσμια οικονομία η οποία ξεκινούσε μόνο δειλά να επανικάμπει, εμφανίστηκαν τάσεις αποσταθεροποίησης του ευρωπαϊκού οικονομικού συστήματος, που προέρχονταν κυρίως από δύο πηγές: τις διαρθρωτικές ασυμμετρίες των οικονομιών της Ευρωζώνης και, σε ευρύτερο πλαίσιο, τους χαλαρούς πολιτικοοικονομικούς δεσμούς των χωρών της ΕΕ. Η περαιτέρω διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, για παράδειγμα, απαιτούσε διαφορετική συνταγή οικονομικής πολιτικής για τις χώρες του πυρήνα που συνιστούν τον ευρωπαϊκό βορρά σε σύγκριση με αυτό που χρειαζόταν η περιφέρεια, ο ευρωπαϊκός νότος, ενώ, ταυτόχρονα, η επίλυση αυτής της αντίθεσης δεν μπορούσε να προέλθει από τους ρηχούς δεσμούς των χωρών-μελών της Ευρωζώνης. Έτσι, σύντομα αμφισβητήθηκε η σταθερότητα κάποιων εθνικών οικονομιών, καθώς και η συνολική βιωσιμότητα της Ευρωζώνης. Στο σημείο αυτό, η Ελλάδα πρωταγωνίστησε, δεχόμενη πρώτη ως μέλος της Ευρωζώνης έντονη αμφισβήτηση για την οικονομική σταθερότητα και τη βιωσιμότητα της οικονομίας της, αποτελώντας τελικά τον αδύναμο κρίκο της Ευρωζώνης, αποκλειόμενη από τις κεφαλαιαγορές, προσφεύγοντας μάλιστα σε διμερή δανεισμό από τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Ο πρωταγωνιστικός ρόλος της Ελλάδας, σε συνδυασμό με την επέκταση της κρίσης του δημόσιου χρέους στην Πορτογαλία, την Ιρλανδία, την Κύπρο και τις σοβαρές επιδράσεις στην ισπανική και την ιταλική οικονομία, αναδεικνύει την ελληνική κρίση ως αποτέλεσμα όχι μόνο των διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας αλλά και των σοβαρών θεσμικών αδυναμιών της Ευρωζώνης.

Η οικονομική ανάλυση αυτού του βιβλίου βασίζεται στον κριτικό ρεαλισμό ως φιλοσοφία της επιστήμης (Bhaskar, 1978), και ειδικότερα ως φιλοσοφία της οικονομικής επιστήμης (Lawson, 1997). Απλουστευτικά, ως όρος της φιλοσοφίας, ρεαλισμός σημαίνει πως ο κόσμος υπάρχει ανεξάρτητα από το τι νομίζουμε εμείς για αυτόν και κριτικός ρεαλισμός σημαίνει πως η γνώμη μας για τον κόσμο επηρεάζει την εξέλιξή του. Αν και μια εκτενής παρουσίαση της φιλοσοφίας του κριτι-

κού ρεαλισμού είναι πέρα από το πλαίσιο αυτού του βιβλίου, μπορούμε να παρουσιάσουμε εδώ τα κυριότερα σημεία του θεωρητικού μας ιστού. Στην ανάλυσή μας, η προσέγγιση του κριτικού ρεαλισμού στηρίζεται στη διαπίστωση ότι ο κοινωνικός χώρος μέσα στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα της κρίσης αποτελεί ανοικτό σύστημα, δηλαδή έναν οργανισμό υποκείμενο σε διαρκή μετασχηματισμό. Επιπλέον, η μεθοδολογία μας βασίζεται στη διαπίστωση ότι ο κοινωνικός παράγοντας και η ελεύθερη ανθρώπινη βούληση επιδρούν καταλυτικά στη διαμόρφωση των οικονομικοπολιτικών εξελίξεων καθιστώντας πρακτικά αδύνατη την επαρκή παραμετροποίησή τους σε μια μαθηματική εξίσωση. Τα γεγονότα της κρίσης αναδύονται ως αποτέλεσμα ενός πλούσιου πλέγματος αιτιών. Ταυτόχρονα, τα γεγονότα αυτά διαμορφώνουν τις εμπειρίες των ανθρώπων μέσα στην κρίση. Οι εμπειρίες των πρωταγωνιστών της κρίσης αποκαλύπτουν το νόημα και την προοπτική της δράσης τους. Η δράση των πρωταγωνιστών αναπαράγει τις δομές που προκαλούν τα γεγονότα της κρίσης. Ωστόσο, σε κάποιες ιστορικές στιγμές (και η κρίση είναι μία από αυτές) οι πρωταγωνιστές δεν αναπαράγουν απλώς τη δομή της οικονομίας, αλλά τη μετασχηματίζουν για πάντα. Ακριβώς επειδή η δομή της οικονομίας και η διάρθρωση της κρίσης υφίστανται, αναπαράγονται και, τελικά, εξελίσσονται μέσα από τη δράση και την εμπειρία των ανθρώπων, το οικονομικό σύστημα είναι ανοικτό και τα γεγονότα της κρίσης είναι μοναδικά και ανεπανάληπτα στον χώρο και τον χρόνο. Το τρίπτυχο Δράση - Εμπειρία - Δομή διαμορφώνει τη διάρθρωση αυτού του βιβλίου.

Αρχικά, θα αναζητηθούν οι δράσεις των πρωταγωνιστών της κρίσης, οι οποίες είναι αποτέλεσμα των αιτιών της κρίσης, αλλά και ταυτόχρονα την καθορίζουν, άλλοτε αναπαράγοντας τις αιτίες που την προκάλεσαν και άλλοτε ανατρέποντάς τις. Στη συνέχεια θα συζητηθούν αναλυτικά οι εμπειρίες των βασικών πρωταγωνιστών της κρίσης, όπως αυτές έγιναν αντιληπτές και εκφράστηκαν από τους ίδιους καθώς διαδραματιζόνταν τα γεγονότα που καθόρισαν την πορεία της κρίσης. Τέλος, θα εντοπίσουμε τις δομές της ελληνικής οικονομικής κρίσης, που όχι μόνο τη γέννησαν αλλά και τη διαμόρφωσαν καθ' όλη την εξέλιξή της. Στο σημείο αυτό, θα έχει ολοκληρωθεί ένας αναλυτικός «κύκλος» μέσω του οποίου θα έχουμε έρθει πιο κοντά τόσο στην κατανόηση των γενεσιουργών αιτιών της οικονομικής κρίσης που τα-

λαιπώρησε την ελληνική κοινωνία όσο και στη συνολική θεώρηση της λειτουργίας του πολιτικοοικονομικού συστήματος που μας περιβάλλει και του οποίου οι ίδιοι αποτελούμε αναπόσπαστο κομμάτι.

Το πρώτο κρίσιμο ερώτημα που προκύπτει, είναι: με ποιον τρόπο μπορούν να εντοπιστούν οι δομές πάνω στις οποίες βρισκόταν (και, εν μέρει πλέον, εξακολουθεί να βρίσκεται) η ελληνική οικονομία; Παρόλο που οι δομικές συνιστώσες της κρίσης δεν είναι σταθερές και δεν παραμένουν αναλλοίωτες στον χωροχρόνο, «μερικές» κανονικότητες (επαναλήψεις) μπορούν να αναγνωριστούν και να παρατηρηθούν στα διαδραματιζόμενα γεγονότα, με αποτέλεσμα αυτά να παραπέμπουν στις δομές που τα προκαλούν. Οι κανονικότητες αυτές δημιουργούνται σε περιορισμένες περιοχές του χωροχρόνου και ονομάζονται «μερικές» ή «ημι-» κανονικότητες (*demi-regularities*), σύμφωνα με την προσέγγιση του Κριτικού Ρεαλισμού στην οικονομική επιστήμη (Lawson, 1997). Η παρουσία τέτοιων σχετικών κανονικοτήτων δεν αντίκειται στην παραδοχή της ανοικτότητας του οικονομικού συστήματος. Η αναγνώρισή τους επιτυγχάνεται μέσω της αντιπαραβολής και σύγκρισης των διαφορών των φαινομένων. Έτσι, στην ανάλυσή μας, μέσω της αντιπαραβολής και της σύγκρισης της αρχιτεκτονικής, της λειτουργίας και των φαινομένων που προκύπτουν στην Ευρωζώνη και την ελληνική οικονομία, θα αναδειχθούν οι δομικές αδυναμίες που ευθύνονται για το ξέσπασμα καθώς και τη συντήρηση της κρίσης.

Η ανάλυση των φαινομένων της κρίσης αναδεικνύει την αντίθεση μεταξύ θεωρητικού και πραγματικού, επιδιωκόμενου και υπαρκτού, σκιαγραφώντας εντονότερα τις «μερικές» κανονικότητες και κατά συνέπεια τις δομές. Συγκρίνοντας, για παράδειγμα, το θεωρητικό υπόδειγμα της Βέλτιστης Νομισματικής Περιοχής και την αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης, προκύπτει το ερώτημα κατά πόσο η λειτουργία της Ευρωζώνης προσεγγίζει το οικονομικό υπόδειγμα της νομισματικής ενοποίησης και σε ποιο βαθμό οι αποκλίσεις προκαλούν σημαντικές ή μη δυσλειτουργίες. Η σύγκριση της Ευρωζώνης με την οικονομική αρχιτεκτονική των ΗΠΑ αναδεικνύει τις διαφορές των δύο αυτών οικονομικών συστημάτων, οι οποίες ευθύνονται για τις διαφορετικές στρατηγικές αντιμετώπισης της κρίσης και την αντίστοιχη αποτελεσματικότητά τους. Αντίστοιχα, η συστηματική σύγκριση της ελληνι-

κής οικονομίας με τις οικονομίες της Ευρωζώνης, ειδικότερα τη Γερμανία ή τις αναπτυγμένες οικονομίες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), αναδεικνύει το επίπεδο εξέλιξης και εκσυγχρονισμού της, καθώς και την επάρκεια της θεσμικής της διάρθρωσης ως προς στην υποστήριξη της καινοτομίας και ανάπτυξης.

Σκοπός μας είναι να μελετήσουμε τη διάρθρωση και τη δυναμική της κρίσης. Η κρίση είναι ένας μηχανισμός, ένα πλέγμα αιτιωδών σχέσεων οι οποίες παράγουν τα οικονομικά γεγονότα που βιώνουμε καθημερινά. Οι σχέσεις αυτές αποτελούν τα εξαρτήματα του μηχανισμού, οι πράξεις μας τον θέτουν σε κίνηση, ενώ οι εμπειρίες μας νοηματοδοτούν αυτές τις πράξεις. Το βιβλίο αυτό αναδεικνύει τις πράξεις και τις εμπειρίες των πρωταγωνιστών της κρίσης και αναλύει τον μηχανισμό λειτουργίας της οικονομίας μέσα από τον οποίο αναδύθηκε και εξελίχθηκε η κρίση. Γνωρίζοντας τη λειτουργία του μηχανισμού μπορούμε να κατανοήσουμε την παθολογία του και να πάσουμε να αναπαράγουμε με τις πράξεις μας. Μπορούμε να τον αλλάξουμε.



ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Το χρονολόγιο της ελληνικής κρίσης

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί μια αφήγηση των κομβικών γεγονότων της ελληνικής κρίσης όπως αυτή εκτυλίχθηκε την περίοδο από την αναθεώρηση του δημοσιονομικού ελλείμματος τον Σεπτέμβριο του 2009 έως την έξοδο στις αγορές χρέους τον Απρίλιο του 2014. Σκοπός μας είναι να αποτυπώσουμε τη δυναμική της κρίσης, μέσω της καταγραφής των γεγονότων, των δηλώσεων και των δράσεων των πρωταγωνιστών της. Εστιαζόμαστε στις αντιδράσεις του πολιτικού κόσμου, των Ευρωπαίων εταίρων μας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του ΔΝΤ, των κεφαλαιαγορών και, ασφαλώς, των Ελλήνων πολιτών, σκιαγραφώντας τους μετασχηματισμούς της οικονομίας και των θεσμών στην Ελλάδα και στην ΕΕ.

1.1 Η πρώτη περίοδος (Σεπτέμβριος 2009 - Μάρτιος 2010)

Η περίοδος αυτή δεν χαρακτηρίζεται ως πρώτη επειδή εμφανίζει τις θεμελιώδεις δυσαρμονίες της ελληνικής οικονομίας, οι οποίες συνέβαλαν στην εκδήλωση της κρίσης. Χαρακτηρίζεται ως πρώτη επειδή περιλαμβάνει τη χρονική ακολουθία των συμβάντων που οδήγησαν στην πλήρη ανατροπή της δημοσιονομικής εικόνας της Ελλάδας και στον αποκλεισμό της από τις κεφαλαιαγορές. Διαρθρωτικά, αποτελεί το πρώτο στάδιο της αναταραχής και της πορείας προς τον μηχανισμό στήριξης.

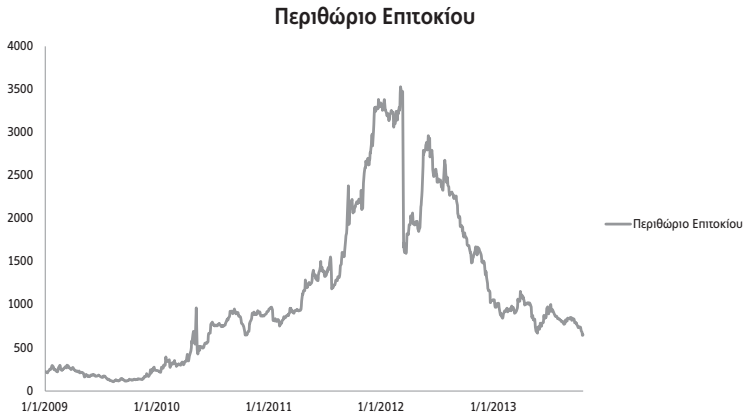
Το φθινόπωρο του 2009, μετά τη συμπλήρωση ενός έτους από το κατακλυσμιαίο γεγονός της πτώχευσης της Lehman Brothers, η ελληνική οικονομία παρουσίαζε έντονες δημοσιονομικές αδυναμίες,

εντείνοντας τις ανησυχίες της ΕΕ και των επενδυτών. Ο ρυθμός αύξησης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) από φθίνων θετικός το προηγούμενο έτος (2008: 2,9% - 2007: 4,0%)¹ προβλεπόταν αρνητικός (-0,5%),² το υψηλό δημόσιο χρέος (2007: 94,8% - 2008: 95,4%) διακρινόταν από τάσεις διόγκωσης, ενώ το πρωτογενές πλεόνασμα του κρατικού προϋπολογισμού των προηγούμενων ετών είχε ήδη αντιστραφεί σε έλλειμμα (2007: -0,3% - 2008: -1,1%). Οι πιο αισιόδοξες προβλέψεις για το 2009 παρέμεναν σε αρνητικά επίπεδα. Μεγαλύτερη ανησυχία ενέπνεε το έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (με κεφαλαιακές μεταβιβάσεις), το οποίο ανήλθε σε 12,7% του ΑΕΠ το 2008 έναντι 12,3% του ΑΕΠ το 2007 και στην ουσία αντανακλούσε τις πραγματικές ανάγκες της χώρας σε δανεισμό. Επίσης, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης υπερέβαινε για δεύτερη συνεχή χρονιά το 3% του ΑΕΠ (2008: 3,7% - 2007: 3,5%), οδηγώντας στην υπαγωγή της χώρας στην επιτήρηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό τη Διαδικασία του Υπερβολικού Ελλείμματος. Οι δυσμενείς δημοσιονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα προκάλεσαν τις αντιδράσεις των αγορών. Από το Σχήμα 1 είναι εμφανές ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, στρέφοντας τους επενδυτές σε ασφαλέστερες τοποθετήσεις, όπως τα γερμανικά ομόλογα, σε συνδυασμό με την υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας του Ελληνικού Δημοσίου στις 14/01/2009 από τη Standard & Poor's, αύξησε τις αντίστοιχες αποδόσεις των ελληνικών ομολόγων με αποτέλεσμα την επαχθέστερη αναχρηματοδότηση του ελληνικού χρέους και την περαιτέρω επιβάρυνση του προϋπολογισμού. Ενδεικτικό της σφοδρότητας της κρίσης δημόσιου χρέους είναι και το γεγονός ότι τα πρώτα έξι χρόνια της Ευρωζώνης, το μέσο περιθώριο επιτοκίου του δεκαετούς ελληνικού ομολόγου ήταν μόλις 24 μονάδες βάσης (μία μονάδα βάσης είναι 0,01%).³ Η δυναμική του περιθωρίου επιτοκίου φαίνεται στο Σχήμα 1.1.

1. Τράπεζα της Ελλάδος – Έκθεση Διοικητή για το έτος 2008, Απρίλιος 2009.

2. Alpha Bank, Οικονομικό δελτίο Νο 110, Οκτώβριος 2009.

3. Το περιθώριο επιτοκίου εδώ εκφράζει την επιπλέον απόδοση που απαιτούν οι επενδυτές από το δεκαετές ελληνικό ομόλογο, σε σύγκριση με την απόδοση που απαιτούν από το αντίστοιχο γερμανικό ομόλογο, το οποίο θεωρείται συμβατικά και η ασφαλέστερη επενδυτική επιλογή μέσα στην Ευρωζώνη.



Σχίμα 1.1 Περιθώριο επικολοκίου δεκαετών ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου (μονάδες βάσης)

Υπό το βάρος αυτών των οικονομικών δυσχερειών, ο πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής εξήγγειλε στις 02/09/2009 πρόωρες εθνικές εκλογές. Η απόφαση αυτή υπαγορεύθηκε από τα πρόσφατα δημοσιονομικά στοιχεία και τις δυσμενέστερες εκτιμήσεις για την πορεία της ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με την ενδιάμεση έκθεση νομισματικής πολιτικής της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2009, το δημόσιο χρέος και το έλλειμμα γενικής κυβέρνησης για το έτος 2008 είχαν αναθεωρηθεί από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία σε 99,2% του ΑΕΠ και 5,6% του ΑΕΠ αντίστοιχα, ενώ, με στοιχεία πρώτου εξαμήνου του 2009, το χρέος ανερχόταν στο 111,5% του ΑΕΠ. Το έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ανερχόταν στο 11% του ΑΕΠ. Παράλληλα, ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ παρέμενε αρνητικός και εκτιμούνταν στο -1%.

Η εκτέλεση του προϋπολογισμού όπως είχε αναθεωρηθεί, βάσει του Επικαιροποιημένου Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΕΠΣΑ) 2008-2011, απέκλινε σημαντικά από τις προβλέψεις (τα έσοδα στο πρώτο εξάμηνο του 2009 σημείωσαν μείωση 0,7% έναντι ετησιοποιημένου στόχου αύξησης 14,2%) λόγω της παγκόσμιας ύφεσης (που επέδρασε αρνητικά σε εξαγωγές και έσοδα από

τη ναυτιλία), της κάμψης της ζήτησης στο εσωτερικό (που προκάλεσε υστέρηση εσόδων από ΦΠΑ), της χαλάρωσης του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, της μείωσης της κερδοφορίας των επιχειρήσεων με αντίστοιχη μείωση της φορολογητέας ύλης και της καταβολής φόρου εισοδήματος. Αντιδιαμετρικά κινήθηκαν οι δαπάνες, παρουσιάζοντας αύξηση 14,4% στο εξάμηνο, υψηλότερα από τον ετησιοποιημένο στόχο αύξησης κατά 9,3%, γεγονός που οφειλόταν κυρίως στις αυξημένες καταβολές συντάξεων Δημοσίου λόγω επίσπευσης της αποχώρησης από την ενεργό υπηρεσία από έναν ασυνήθιστα μεγάλο αριθμό δημόσιων υπαλλήλων, στις επιστροφές φόρου από τη ρύθμιση στη φορολογία πετρελαίου θέρμανσης, στην καταβολή επιδομάτων στεγαστικού ενοικίου και θέρμανσης καθώς και στην επιχορήγηση ασφαλιστικών ταμείων και ΟΑΕΔ.⁴

Η ισχνή κοινοβουλευτική πλειοψηφία των 152 εδρών ασφαλώς δεν παρείχε την απαραίτητη κυβερνητική στιβαρότητα για την ανάληψη των αναγκαίων δράσεων αλλά ούτε και τη δυνατότητα αυτόνομης εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας την άνοιξη του 2010. Έτσι, αναζητήθηκε η «νωπή λαϊκή εντολή» στο μέσο της κυβερνητικής θητείας.⁵ Ο πρωθυπουργός προκήρυξε βουλευτικές εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009. Στις 5 Σεπτεμβρίου, στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης (ΔΕΘ) ο πρωθυπουργός αναφέρθηκε λεπτομερώς στις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις για την αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας. Το περιεχόμενο της ομιλίας του ήταν πρωτόγνωρο, αφού η ΔΕΘ είχε συνδεθεί πολιτικά με εξαγγελίες νέων παροχών. Οι εξαγγελίες του πρωθυπουργού αφορούσαν μείωση των δαπανών του Δημοσίου, πάγωμα μισθών και συντάξεων επί διετία, περιορισμό προσλήψεων επί τετραετία με αναλογία μίας πρόσληψης για κάθε δύο αποχωρήσεις, ευελιξία στις εργασιακές συνθήκες σε κλάδους που αντιμετωπίζουν προβλήματα, άρση του καμποτάζ, συγχωνεύσεις ή πωλήσεις ή και κλείσιμο ζημιογόνων εταιρειών του Δημοσίου (ΟΣΕ, ΛΑΡΚΟ), φορολογική μεταρρύθμιση με κατάργηση του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων και ηλεκτρονική διασύνδεση ταμειακών μηχανών με το TAXIS, εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, περιορισμό ασφαλιστικής δαπάνης, άνοιγμα κλειστών επαγγελ-

4. Τράπεζα της Ελλάδος (2009), Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση.

5. Το Βήμα (02/09/2009), <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=286340> (πρόσβαση 02/11/2013).

μάτων. Τραγική ειρωνεία αποτελεί το γεγονός ότι σχεδόν όλες αυτές οι προτεινόμενες διαρθρωτικές αλλαγές έχουν τελικά επιβληθεί στα πλαίσια δανεισμού της Ελλάδας από την Τρόικα.⁶

Το εκλογικό αποτέλεσμα της 4/10/2009 ανέδειξε πρώτο κόμμα το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) με ποσοστό 43,92%, το οποίο σχημάτισε κυβέρνηση με άνετη πλειοψηφία 160 εδρών. Η προεκλογική οικονομική ρητορική του νέου πρωθυπουργού Γιώργου Παπανδρέου αποκρυσταλλώθηκε στη δήλωση «λεφτά υπάρχουν»,⁷ συνοδευόμενη από υποσχέσεις για αυξήσεις μισθών και συντάξεων στα όρια του πληθωρισμού. Τρεις ημέρες αργότερα ανέλαβε καθήκοντα υπουργού Οικονομικών ο Γιώργος Παπακωνσταντίνου. Αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ο νέος υπουργός Οικονομικών αντιμετώπισε ένα πολύ πιεστικό χρονοδιάγραμμα. Σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ένταξη της χώρας στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος, έπρεπε να παρουσιαστεί στο προσεχές ECOFIN ένα επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης βάσει του οποίου, και εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, οι δημοσιονομικοί δείκτες θα συνέκλιναν με αυτούς της συνθήκης του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Αντί γι' αυτό, σε αναφορά δημοσιονομικών στοιχείων που στάλθηκε στην Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat), στις 21/10/2009 ανακοινώθηκε ότι το έλλειμμα (της γενικής κυβέρνησης) για το 2009 αναθεωρήθηκε σε 12,5% του ΑΕΠ,⁸ υπερδιπλάσιο από αυτό που είχε εκτιμηθεί και ανακοινωθεί από την προηγούμενη κυβέρνηση, και η παρουσίαση του νέου Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης μετατέθηκε για τον Ιανουάριο του 2010. Άμεση ήταν η αντίδραση του οίκου αξιολόγησης Fitch, μία ημέρα αργότερα (22/10/2009), ο οποίος υποβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας κατά μία βαθμίδα σε A- από A.

Έναν μήνα μετά, στις 20/11/2009, κατατέθηκε στη Βουλή ο προϋ-

6. Ομιλία Κ. Καραμανλή ΔΕΘ 2009, <http://www.youtube.com/watch?v=lTPGVGxb3rY>, <http://www.youtube.com/watch?v=EEjtaRyjhOU>, <http://www.youtube.com/watch?v=CYcjxpNWzn4>, <http://www.youtube.com/watch?v=HzVhobFZ5KM> (πρόσβαση 04/11/2013).

7. Youtube – <http://www.youtube.com/watch?v=WmPm1vb8q1c> (πρόσβαση 09/12/2013).

8. Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Έκθεση για τα στατιστικά ελλείμματος και χρέους της ελληνικής κυβέρνησης, 8/1/2010.

πολογισμός για το 2010, ο οποίος προέβλεπε μείωση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης σε 9,1% του ΑΕΠ, μέσω αύξησης των εσόδων (23,6% του ΑΕΠ από 21,5% για το 2009) και μείωσης των δαπανών της κεντρικής κυβέρνησης κατά 7,8% του ΑΕΠ, αλλά και περιορισμό στους τομείς του πολιτισμού, της αγροτικής ανάπτυξης, της εργασίας και της κοινωνικής ασφάλισης. Αντίθετα, προβλεπόταν αύξηση των συντάξεων σε ποσοστό 2,8% σε σχέση με το 2009, καθώς επίσης αύξηση δαπανών για την παιδεία, την υγεία, τη δικαιοσύνη, το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων.⁹ Ο προϋπολογισμός ψηφίστηκε τελικά στις 24/12/2009.

Οι οίκοι αξιολόγησης δεν φάνηκαν να συμμερίζονται την αισιοδοξία του Υπουργείου Οικονομικών για την αύξηση των εσόδων του προϋπολογισμού και τη μείωση του ελλείμματος και προχώρησαν σε νέες υποβαθμίσεις, η Fitch σε BBB+ από A- στις 8/12/2009, ομοίως η Standard & Poor's στις 16/12/2009 και η Moody's σε A2 από A1 στις 23/12/2009. Οι αναλυτές της Fitch, σύμφωνα με δήλωσή τους, δικαιολόγησαν την υποβάθμιση «ως αντανάκλαση των ανησυχιών για την προοπτική των δημοσίων οικονομικών της χώρας και την αβεβαιότητα για το κατά πόσο μπορεί να επιτευχθεί μια διατηρήσιμη οικονομική ανάκαμψη». Λαμβάνοντας υπόψη το φτωχό ιστορικό των ελληνικών κυβερνήσεων στη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών, η Fitch δεν ήταν πεπεισμένη ότι «η ουσιαστική μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού ή άλλα μέτρα απαραίτητα να περιορίσουν τις πιέσεις στις δημόσιες δαπάνες και να διευρύνουν τη φορολογική βάση, θα καταστούν επαρκή για τη μείωση του χρέους σε μεσοπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο ορίζοντα, ενισχύοντας την ευαισθησία της χώρας σε μελλοντικούς κινδύνους».¹⁰ Αντίστοιχη ήταν η τοποθέτηση του αναλυτή της Standard & Poors, Μάρκο Μρονικ: «Η υποβάθμιση αντανάκλα την άποψή μας ότι τα μέτρα που ανακοίνωσαν πρόσφατα οι ελληνικές αρχές για τη μείωση του υψηλού δημοσιονομικού ελ-

9. TVXS - TV Χωρίς Σύνορα – <http://tvxs.gr/news/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%AD%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B5-%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%8B%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-2010> (πρόσβαση 05/11/2013).

10. Αναδημοσίευση από το Πρώτο Θέμα, 08/12/2009 – <http://www.protothema.gr/economy/article/54343/ypobathmish-ths-elladas-se-vv-apo-th-fitch/> (πρόσβαση 06/11/2013).

λείμματος είναι απίθανο, από μόνα τους, να οδηγήσουν σε μια βιώσιμη μείωση της επιβάρυνσης από το δημόσιο χρέος». ¹¹ Η Moody's στήριξε την απόφασή της να διατηρήσει την αξιολόγηση της χώρας στην κατηγορία Α με αρνητικές προοπτικές, βασιζόμενη στον μακροπρόθεσμο ορίζοντα του προβλήματος χρέους. Χαρακτηριστική ήταν η δήλωση της αναλύτριας της Moody's Σάρα Κάρλσον: «Οι πιστωτικές προκλήσεις για την Ελλάδα είναι μακροπρόθεσμοι ορίζοντα και προέρχονται από τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα και ως εκ τούτου το πρόβλημα του χρέους δεν μπορεί να λυθεί μόνο με την καλή πορεία της οικονομίας». Ο Έλληνας υπουργός Οικονομικών και ο Σ. Παπανικολάου, επικεφαλής του Οργανισμού Διαχείρισης Δημόσιου Χρέους, ορμώμενοι από τις πιστοληπτικές υποβαθμίσεις, σε δηλώσεις τους στο CNBC και το Reuters, εξέφρασαν την άποψη ότι σταδιακά ανοικοδομείται η αναγκαία εμπιστοσύνη για να πειστούν οι αγορές και οι εταίροι μας, καθώς και ότι αναμένουν ομαλοποίηση των περιθωρίων επιτοκίου δεκαετών ομολόγων. ¹²

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ύστερα από την παρουσίαση των αναθεωρημένων στοιχείων ελλείμματος και των υπόλοιπων δημοσιονομικών δεικτών της 21ης Οκτωβρίου, εξέδωσε έκθεση στις 08/01/2010, με τίτλο «Αναφορά επί των στατιστικών ελλείμματος και χρέους της ελληνικής κυβέρνησης». ¹³ Το ύφος της έκθεσης ήταν αιχμηρό, θίγοντας ευθέως την αξιοπιστία των στατιστικών δεδομένων που αποστέλλονται, αμφισβητώντας την ικανότητα και την τεχνική κατάρτιση των εμπλεκόμενων φορέων (ΕΣΥΕ, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών), υποδεικνύοντας την έλλειψη επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ τους καθώς και την υιοθέτηση εσφαλμένων μεθοδολογιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ελληνικής προχειρότητας είναι η αποστολή δεδομένων βάσει της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος στις 2/10/2010 (πριν από τις εκλογές) και είκοσι ημέρες αργότερα (υπό νέα κυβέρνηση) στις 21/10/2009, όπου το έλλειμμα 2008 από την επίσημη και επικυρωμένη από τη Eurostat

11. Αναδημοσίευση από in.gr 16/10/2009 – <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1086572> (πρόσβαση 06/11/2013).

12. Καθημερινή, 23/12/2009 – http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economy_1_23/12/2009_384488 (πρόσβαση 06/11/2013).

13. European Commission (2010).

(Απρίλιος 2009) τιμή 5% μεταβλήθηκε σε 7,7% και το εκτιμώμενο έλλειμμα 2009 από 3,7% μεταβλήθηκε σε 12,5%. Επίσης, η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εστίασε στην επαναλαμβανόμενη ανακολουθία και την έλλειψη ποιότητας των ελληνικών αναφορών κατά το παρελθόν (2004), στα πλαίσια της προηγούμενης ένταξης της χώρας στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος. Καταπέλτη αποτέλεσε το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε η έκθεση, βάσει του οποίου οι ελληνικές αρχές δίκως καθυστέρηση θα έπρεπε να αποκαταστήσουν τις αδυναμίες των εμπλεκόμενων φορέων και να επιβάλουν την πιστή εφαρμογή ορθών λογιστικών μεθόδων, διαφορετικά τα στοιχεία ελλείμματος και χρέους θα παρέμεναν αδιευκρίνιστα.

Η έντονη αμφισβήτηση της αξιοπιστίας των ελληνικών στοιχείων, εκφραζόμενη από θεσμικό όργανο της ΕΕ, κλόνισε ανεπανόρθωτα την εμπιστοσύνη των κεφαλαιαγορών, των επενδυτών, των Ευρωπαίων εταίρων, των μέσων μαζικής ενημέρωσης ανά τον κόσμο, σε οποιαδήποτε οικονομική αναφορά ή πολιτική δήλωση προερχόταν από την Ελλάδα. Η αβεβαιότητα για την προοπτική της ελληνικής οικονομίας κυριάρχησε και το περιθώριο επιτοκίου των δεκαετών ομολόγων στις 21/01/2010 ξεπέρασε τις 300 μονάδες βάσης.

Στις 14 Ιανουαρίου 2010 η ελληνική κυβέρνηση δημοσίευσε το ΕΠΣΑ 2010-2013, το οποίο σύμφωνα με την έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος «θέτει αρκούντως τολμηρούς στόχους όσον αφορά τη δημοσιονομική προσαρμογή και περιλαμβάνει το περίγραμμα της πολιτικής διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που θα ακολουθηθεί».¹⁴ Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών, ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ για το 2010 θα ήταν ελαφρώς αρνητικός, στο -0,3%, και ευθύς από το επόμενο έτος 2011 θα επέστρεφε σε θετικά επίπεδα 1,5%. Η οικονομία θα στρεφόταν σε ένα βιωσιμότερο μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο θα εστίαζε στην αύξηση των εξαγωγών και την εξισορρόπηση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ως προς τα δημοσιονομικά, προβλεπόταν μείωση του ελλείμματος κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες εντός του 2010, αυξάνοντας τα έσοδα κατά 2,6% του ΑΕΠ μέσω μόνιμων (αύξηση φορολογίας, διαχείριση ανείσπρακτων βεβαιωμένων οφειλών, πάταξη διαφθοράς) και έκτακτων μέτρων (έκτακτη εισφορά σε κερδοφόρες επιχειρήσεις). Οι μόνιμες

14. Τράπεζα της Ελλάδος – Έκθεση Διοικητή για το 2009, Απρίλιος 2010.

δαπάνες θα μειώνονταν κατά 0,74% του ΑΕΠ μέσω περιορισμού της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα, των μισθολογικών δαπανών, των λειτουργικών δαπανών και των δαπανών κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και από εξοικονόμηση μη επαναλαμβανόμενων και έκτακτων δαπανών όπως εκλογικές δαπάνες, επιδόματα σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες, δαπάνες για δημόσια κατανάλωση, επιχορηγήσεις σε ασφαλιστικούς και δημόσιους οργανισμούς. Η συνεισφορά της μείωσης των έκτακτων δαπανών ανερχόταν σε 1,3% του ΑΕΠ.¹⁵

Στις τελευταίες πέντε μέρες του Ιανουαρίου διεξήχθη στο Νταβός το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Ο πρωθυπουργός Γιώργος Παπανδρέου δέχθηκε καταιγισμό πιεστικών ερωτήσεων από δημοσιογράφους σχετικά με τη βιωσιμότητα του χρέους και τη δυνατότητα εξυπηρέτησής του. Φημολογούνταν έντονα ότι υπάρχουν μυστικές διαβουλεύσεις με ισχυρά κράτη-μέλη της ΕΕ όπως η Γερμανία και η Γαλλία για σύναψη διμερών δανείων ή ότι σχεδιάζόταν αγορά ομολόγων από την Κίνα. Η απάντηση του πρωθυπουργού σε Bloomberg, BBC, CNBC και πληθώρα άλλων μέσων ήταν καθησυχαστική, διαψεύδοντας την ύπαρξη αιτήματος διάσωσης και υποστηρίζοντας ότι το πρόσφατο ΕΠΣΑ, υπό την επίβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, θα απέδιδε, μειώνοντας το έλλειμμα στο 3% σε τρία χρόνια. Η αίσθηση που αποκομίστηκε από την κριτική των δημοσιογράφων για το χρέος και τη λαϊκή αντίδραση, καθώς και από την επιμονή τους σε ευρωπαϊκή διάσωση, είναι ότι αποδιδόταν μηδαμινή βαρύτητα σε οποιαδήποτε ελληνική διαβεβαίωση ή εξαγγελία.¹⁶

Ισχυρές ήταν και οι πολιτικές πιέσεις και κριτικές που δέχθηκε ο πρωθυπουργός. Ο Βρετανός υπουργός Οικονομικών Ντάρλινγκ δήλωσε ότι η Βρετανία θα απέχει από ενδεχόμενο πρόγραμμα διάσωσης της Ελλάδας, υπογραμμίζοντας ότι η ευθύνη και το πρόβλημα είναι της Ευρωζώνης και όχι της ΕΕ. Επίσημα τοποθετήθηκε και η υπουργός Οικονομικών της Γαλλίας, η οποία διέψευσε την ύπαρξη σχεδίου

15. ΕΠΣΑ 2010-2013, Υπουργείο Οικονομικών (1^{ος}/2010) – www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/.../SGP_EL.pdf

16. Δηλώσεις του πρωθυπουργού σε Bloomberg, CNBC, EPT – <http://www.youtube.com/watch?v=e8V062vY9bU>, <http://www.youtube.com/watch?v=mkf0ZEXvq-M>, <http://www.youtube.com/watch?v=PuB3OoIEx6w>, <http://www.youtube.com/watch?v=wa10AT12f7I> (πρόσβαση 06/11/2013).

διάσωσης, καλώντας την Ελλάδα να τηρήσει τις δεσμεύσεις της. Ο επίτροπος Αλμούνια στήριξε το ΕΠΣΑ και διέψευσε με τη σειρά του την ευρωπαϊκή διάσωση.¹⁷ Ήταν έκδηλο πια ότι η παγκόσμια κοινή γνώμη δεν αναρωτιόταν αν η Ελλάδα έχει την πρόθεση ή τη δυνατότητα να αναστρέψει την κακή οικονομική της κατάσταση, αλλά αν είχε τις ευρωπαϊκές εγγυήσεις για να αποφύγει την επερχόμενη πτώχευση.

Στις 9 Φεβρουαρίου 2010 ανακοινώθηκε το πρώτο πακέτο μέτρων, που αφορούσε το Δημόσιο και είχε ως στόχο την άμεση εξοικονόμηση τουλάχιστον 800 εκ. ευρώ. Σύμφωνα με τον υπουργό Οικονομικών Γιώργο Παπακωνσταντίνου, το άμεσο όφελος προέκυπε από την περικοπή των μέσων μικτών ακαθάριστων αποδοχών των υπαλλήλων του Δημοσίου, σε ποσοστό 1% ως 5,5% και εστιάστηκε σε επιδόματα, υπερωρίες και οδοιπορικά. Πιο αναλυτικά, εξαγγέλθηκε πάγωμα όλων των μισθών του Δημοσίου και αναστολή της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των επιδομάτων όπου προβλεπόταν, περικοπή της αμοιβής των υπερωριών κατά 30%, περικοπή των επιδομάτων κατά 10% με εξαίρεση το κίνητρο απόδοσης, τα επιδόματα μεταπτυχιακών σπουδών, την οικογενειακή παροχή και τα επιδόματα επικίνδυνης και ανθυγιεινής εργασίας. Επίσης, καταργήθηκε η αποζημίωση συμμετοχής σε ομάδες και επιτροπές εργασίας. Οι ρυθμίσεις αφορούσαν και τα μισθολόγια των Δημοσίων Επιχειρήσεων Κοινής Ωφέλειας (ΔΕΚΟ), των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αναδρομικά από την 1η Ιανουαρίου. Παράλληλα μέτρα ήταν η αναστολή προσλήψεων στο Δημόσιο με μερική εξαίρεση στους ευαίσθητους τομείς υγείας, παιδείας και ασφαλείας, η μη παροχή αύξησης στις συντάξεις άνω των 2.000 ευρώ, η μη καταβολή μπόνους σε καμία εταιρεία που ελέγχεται από το Δημόσιο καθώς και το πάγωμα των αμοιβών των στελεχών της κυβέρνησης και των ΔΕΚΟ. Αποφασίστηκε ακόμη η δημιουργία ενιαίας βάσης δεδομένων για όλους τους μισθούς και η θεσμοθέτηση Ενιαίας Αρχής Πληρωμής.¹⁸ Η Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων (ΑΔΕΔΥ) την επόμενη ημέρα, 10/02/2010, απάντησε με μεγάλη πανελλαδική απεργία.

17. Ναυτεμπορική (Νταβός 2010) – <http://www.naftemporiki.gr/stream/718> (πρόσβαση 07/11/2013).

18. Ελευθεροτυπία (enet.gr) 9/2/2010 – <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=130472> (πρόσβαση 10/11/2013).